

Výrost, J., Ruisel, I. (Eds.): Kapitoly z psychológie osobnosti. Veda, Bratislava 2000, 282s.

Beáta Šaková, sakova@saske.sk

Stváranie osobností bolo hlavnou témou literárneho, dramatického či vizuálneho umenia už od nepamäti. Aj napriek tejto skutočnosti, s ohľadom na svoju zložitost' je osobnosť človeka predmetom vedeckého skúmania menej než 100 rokov. Keďže ide o fascinujúcu tému, bolo možné zaznamenať zvýšený záujem bádateľov o definovanie tohto zložitého pojmu. Neexistuje však jediná správna definícia, ktorá by pojem osobnosť jednoznačne vysvetľovala. Názory a tvrdenia jednotlivých odborníkov v tejto oblasti sa rôznia. Rôznorodosť názorov a tvrdení s možnosťou rozšírenia poznatkov v danej oblasti a lepšom porozumení seba samého poskytuje monografia Jozefa Výrosta a Imricha Ruisela (Eds) "Kapitoly z psychológie osobnosti", ktorá vyšla v roku 2000. Na jej koncipovaní sa podieľal tím holandských, anglických, českých a slovenských autorov.

Publikácia je členená do 13 kapitol, pričom okrem úvodnej tvorí ďalších dvanásť prirodzené dvojice, v ktorých vždy prvá kapitola sa týka teoretických otázok príslušného smeru a druhá skôr výskumných zistení a nástrojov poznávania osobnosti. Touto svojou koncepciou sa monografia do istej miery odlišuje od "klasických" knižných textov o osobnosti, v ktorých prevláda prevažne dôraz na teóriu.

Úvodná kapitola holandského predstaviteľa Willema K. B. Hofsteeho pojednáva o jedinečnosti osobnosti z metafyzického ale aj vedeckého hľadiska s dôrazom na štúdium osobnostných črt' s ohľadom na dynamickú, situačnú a typologickú koncepciu. V súvislosti s diagnostikou osobnosti autor dáva do vzájomných vzťahov pojmy osobnosť, črta, diagnostika a dotazník, pričom v závere príspevku sústreďuje svoju pozornosť na možnosti aplikácie štúdia osobností.

Kapitola II. a III. prináša pohľad na psychoanalytické a neopsychoanalytické prístupy k štúdiu osobnosti a na nich nadväzujúce prístupy k diagnostike. J. Výrost v prvej časti poskytuje prehľad teórií osobnosti zakladateľa psychoanalýzy S. Freuda, ďalších klasikov psychoanalytickej školy C. G. Junga a A. Adlera, ako aj najvýznamnejších predstaviteľov neopsychoanalýzy, pričom druhá časť poukazuje na tie témy z oblasti štúdia osobnosti, ktorým je venovaná v psychoanalytických koncepciách významná pozornosť (interpretácia snov, Oidipov komplex, anxieta a zvládacie stratégie, frustrácia a agresia, individuácia a deindividuácia).

Koncepciami osobnostných črt' sa zaoberá kapitola IV a V. V teoretickej rovine je rozobraný štrukturálny prístup k štúdiu osobnosti s dôrazom na štyri klasické koncepcie G. W. Allporta, H. Murraya, R.B. Cattella a H.J. Eysencka. Autorka príspevku L. Osecká v jeho druhej časti približuje niektoré štrukturálne modely osobnostných črt', ktoré sú reprezentované v prvom rade päťfaktorovým modelom osobnosti tzv. Big Five. Čo sa týka prístupov k diagnostike črt' osobnosti, autor príspevku J. Výrost približuje základné informácie o najreprezentatívnejších alebo v našich podmienkach často využívaných dotazníkoch, pričom v pozadí vybraných nástrojov môžeme nájsť určitú komplexnejšiu skladbu jednotlivých osobnostných črt'.

Inteligencii osobnosti je venovaná pozornosť v kapitolách VI a VII. I. Ruisel približuje štrukturálne chápanie inteligencie, pričom čitateľa oboznamuje s dvoma hlavnými prístupmi k jej skúmaniu - akademickým a praktickým, ktoré sa vykryštalizovali v historickom kontexte. V druhej časti sa J. Ferjenčík venuje problematike diagnostiky inteligencie. Na tomto mieste poskytuje náčrt jej základných prístupov a na konkrétnych príkladoch ilustruje ako boli tieto prístupy transformované do aplikačnej

---

podoby.

Kapitola VIII a IX pojednáva o humanistickom prístupe k štúdiu osobnosti ako o treťom prúde, ktorý sa sformoval medzi psychoanalýzou a behaviorizmom, prevládajúcimi v psychológii na začiatku storočia. I. Ruisel vo svojom príspevku cez prístupy C. Rogersa, A. Maslowa a R. Maya ako hlavných vodcov hnutia približuje miesto osobnosti v humanistickej psychológii. R. Stainton Rogers sa v druhej časti dostáva ponad humanistické a fenomenologické prístupy až k pojmu self (ja, seba). Tu analyzuje pojem seba v súčasnej psychológii, najmä vzhľadom na prevládajúce psychologické paradigmy. Popri kritike tradičných prístupov pozornosť venuje najmä škole diskurznej psychológie o diskurznych analýzach, škole kritickej psychológie o diskurznych analýzach a kritickému jazyku Q metodológie.

Behavioristický pohľad na osobnosť prinášajú kapitoly X a XI. V prvej časti J. Výrost poukazuje na chápanie osobnosti z pohľadu teórie sociálneho učenia. V súvislosti s tým približuje koncepcie A. Banduru a J. B. Rottera, ktoré k behaviorálnym prístupom pripojili kognitívne premenné, čo vytvorilo predpoklad integrácie behaviorálnych a kognitívnych teórií osobnosti. L. Lovaš sa v druhej časti venuje problematike výskumu uskutočňovaného v intenciách teórií sociálneho učenia s prihliadnutím na diagnostiku osobnosti. Tu čitateľovi približuje lokalizáciu kontroly ako najznámejší a najpopulárnejší produkt teórií sociálneho učenia vo sfére psychológie osobnosti, pričom pozornosť zameriava taktiež na pohlavnorolové správanie a naučenú bezmocnosť.

Posledné dve kapitoly monografie (XII a XIII) pojednávajú o kognitívnych teóriách osobnosti a ich aplikácii. Z. Ruiselová a I. Ruisel poukazujú na koncepcie kognitívneho prístupu k človeku. Približujú hierarchicky organizované kognitívne štruktúry (schémy, scenáre, prototypy..) uplatňujúce sa pri spracovaní informácii z vonkajšieho sveta ako aj pri kognitívnej reprezentácii seba. V nemalej miere venujú svoju pozornosť taktiež problematike kognitívnych štýlov, ktorá sa v súčasnosti rýchlo rozvíja. V druhej časti F. Baumgartner poukazuje na aplikáciu kognitívnych teórií v štúdiu problematiky rodových (pohlavných) schém, vo výskume depresie a v atribučnom chápaní konceptu naučenej bezmocnosti. Taktiež sa zmieňuje o pojme kognitívnej komplexnosti a charakterizuje Kellyho metódu Rep-test.

Monografia je doplnená menným a vecným registrom.

Záverom možno konštatovať, že aj napriek svojmu limitovanému rozsahu publikácia približuje okrem klasických koncepcií aj množstvo nových prístupov a techník, využiteľných v diagnostike osobnosti. Okrem študentov a odborníkov z oblasti spoločenských vied, u ktorých táto publikácia prispeje k obohateniu ich poznania v danej oblasti, ju vrelo odporúčam aj pre širokú verejnosť, pretože získané poznatky pomôžu nielen rozšíriť jej informovanosť, ale jej umožnia aj lepšie poznať samých seba.